

Дякую, тату, за все...

Пам'яті професора Вадима Якимовича Березовського

О.В. Богомолець

Вже три роки, як немає з нами мого тата – професора-патофізіолога Вадима Якимовича Березовського (1932–2020) – науковця і письменника, вчителя, громадського діяча і борця.

В.Я. Березовський у залі “Замку-музею Радомисль”. 2010-ті рр. З фотоархіву родини Богомольців

У вирі наших буремних подій – війни, агресії, розпачу, хвороб – його нам усім дуже бракує. Бо саме такий оптимізм, життєлюбність та невпинна енергія підтримували нашу родину в часи випробувань.

Найкращий вчитель

Тато вчив мене маленькою – падати і в польоті думати не про «Ой», а про те, як правильно

© Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, 2024

© Видавець ВД “Академперіодика” НАН України, 2024

приземлитися і скоріше піднятися. Вчив збирати лісові суниці, які ховалися під листочками, різьбити з деревини ножом дерев’яні ложки. Вчив пиляти дрова й косити траву, вчив забивати цвяхи й орієнтуватися за компасом. А ще – не боятися жодної фізичної роботи. І при цьому – завжди думати, думати, думати і шукати коротші й простіші шляхи досягнення мети. Потім – уже в старшому віці – вчив мене говорити просто, а не хитромудро, писати чітко й коротко, а не довго й ні про що, і ніколи не ділити людей за статусом чи за рівнем. Вчив не здаватися, що б не трапилося, і йти вперед, а коли не можеш йти – то повзти... Вчив дивитися на світ із добром та іронією. Вчив знати й розуміти історію (а це зовсім різні речі), любити свою країну й вірити у неї. А ще він мабуть був одним з небагатьох чоловіків, які поважають жіночу гідність і рівноправність – не в лозунгах і променистих промовах, а в реальному житті. Отже, свідомим і узгодженим спільним рішенням обох моїх батьків, ще до мого народження в 1966 р., – було надати мені прізвище матері, щоб рід Богомольців не зник з історії. Ніхто з моїх батьків не знав, ким я стану в житті, але для них обох важливо було продовжити і зберегти історію понівеченого репресіями роду і нашої країни. Все своє життя батько пишався мною й ніколи не дорікав мамі або мені, коли щось було не з його волі.

Родовід

Тато був нащадком давніх польсько-українського й німецького родів. Березовські герба “Сас”, які згадуються у гербовнику Адама Бонецького, були відомі з 1499 р. На оборону Вітчизни ставали хто кінно, хто пішо.

Тато розповідав, що його батько, Яким Лукич (Йоахім Лукашевич) Березовський,

працював телеграфістом і в родині, де він виріс, іще розмовляли польською мовою. Його мати, а моя бабуся, Ніна Никифорівна Березовська (з дому Швець), по матері походила з німецького лютеранського роду Ванштраль. Вона грала на органі в лютеранській кірсі, і рідною мовою її родини була німецька. І в татовій родині всі знали німецьку мову й розмовляли нею. А татів дід, Лука (Лукаш)

Ніна Никифорівна Березовська - мати Вадима Якимовича Березовського. 1927 р. З фотоархіву родини Богомольців

Березовський, входив до кола наближених до графині Браницької.

Однак аби не наразитися на репресії з боку комуністів, про все це в родині Березовських і Богомольців воліли не згадувати. Татові предки й кривні по лініях обох його батьків були освіченими людьми, знали кілька європейських мов. Але значну частину дитинства мій тато провів у звичайній глинобитній

Родина Березовських (зліва направо): Ніна Никифорівна Березовська (з дому Швець), Яким Лукич Березовський та їхні діти - Ігор і Вадим Березовські. 1940-1941 рр. З фотоархіву родини Богомольців

сільській хаті – з глиняними підлогами, під солом'яною покрівлею, з ганочком, з льохом.

Тато був істинним київським інтелігентом та людиною правдиво шляхетною. Хоча в дитинстві вчив німецьку мову, в 60 років самостійно вивчив англійську і навіть читав лекції за кордоном. Дожив до віку «щастьоліття», всупереч онкології, з якою ми разом боролися майже п'ять років. Побачив, виховував і дуже любив своїх чотирьох онуків – Андрія, Катерину, Анну і Софію.

До останнього свого подиху любив Україну, Київ, Карпати, тварин і природу.

Тато і наука

Батько любив дихати чистим повітрям і робити дихальні вправи, пити чисту просту воду і вчив інших це робити й любити. Вважав,

В. Я. Березовський з донькою Ольгою Богомолец і онуками (зліва направо): Катериною, Анною, Софією і Андрієм. 2010-ті рр. З фотоархіву родини Богомолеців

що природну оротерапію гірським кліматом Карпат варто ширше використовувати для запобігання розвитку легеневих та серцево-судинних захворювань. Доводив і переконував, що інструментальну оротерапію штучним гірським повітрям доцільно застосовувати як допоміжний лікувальний прийом для прискорення реабілітації пацієнтів, що страждають на алергічні захворювання, дитячий церебральний параліч, мають порушення сну та посттравматичні стресові розлади. Практика показала, що впровадження цієї технології забезпечує достатньо високу ефективність (70–85%).

Тато був знаковою постаттю в українській науці. Все своє життя він присвятив вивченню фізіології й патофізіології дихання, гіпоксії. Вперше в Україні використав електрохімічний метод вимірювання напруження кисню в живих тканинах людини і лабораторних тва-

рин. Для вивчення гіпоксії сам неодноразово піднімався у складі експедицій на Ельбрус. Розробив і впровадив у ці дослідження три важливі методичні прийоми: технологію калібрування індикаторного електрода, методику стабілізації його активної поверхні у біологічних середовищах, засоби запобігання каталітичному виділенню водню при роботі у кислому середовищі.

Для з'ясування співвідношення вроджених і набутих у процесі онтогенезу особливостей реакцій на гіпоксію доктор Вадим Березовський склав реєстр моно- та дизиготних близнюків м. Києва, провів їх обстеження на рівні моря та в умовах високогір'я. Досліджуючи реакції організму на початкові етапи розвитку гіпоксії, він сформулював положення про наявність двох діаметрально протилежних за ефектом дії типів кисневої депривації: саногенної гіпоксії, що сприяє

В. Я. Березовський - учасник протестної акції проти незаконної забудови поблизу Олександрівської лікарні. 2010 р. З фотоархіву родини Богомольців

здоров'ю та довголіттю людини, і патогенної гіпоксії, яка здатна зашкодити здоров'ю.

Тато мав унікальну кількість відкриттів, винаходів і патентів у галузі клінічної фізіології та космічної медицини. Використовуючи сучасні мембранні технології та ефект «молекулярного сита», він створив генератори штучного гірського повітря. Ці апарати здатні забезпечувати індивідуальне дозування нормобаричної саногенної гіпоксії. Впровадження таких приладів типу «Оротрон» та «Борей» в медичну практику підтвердило їх високу ефективність. Для вивчення сурфактантної системи створив прилад сурфактометр. Завдяки йому, з'явилася можливість кількісних визначень активності сурфактантів. Розробив і впрова-

див у виробництво перший у колишньому СРСР прилад для вимірювань напруження кисню в тканинах тварин та людини – окситензометр. Тато готував до польоту першого

Ольга Богомольець з татом у мистецькій галереї «Кайрос». 2011 р. З фотоархіву родини Богомольців

українського космонавта – Леоніда Каденюка та його дублера, Ярослава Пустового. Для їх передполітної підготовки було розроблено технологію превентивного підвищення резистентності організму для гальмування розвитку остеопенії бездіяльності. В останні роки Вадим Якимович запропонував нову, валеологічну класифікацію гіпоксії, розмежувавши її варіанти за ефектом біологічної дії на індіферентну, саногенну, патогенну та абіогенну форми. На відміну від традиційно укорінені точки зору про гіпоксію як головну причину патології, вважав, що початкова фаза дозованої нормобаричної гіпоксії стимулює фізіологічну регенерацію, розгальмовує “сплячі”, неактивні гени, активує синтез білків-ферментів із високою афінністю до кисню та забезпечує преадаптацію організму людини до несприятливих умов існування, підвищує його неспецифічну резистентність. Татові було доручено тренувати українську збірну з футболу перед міжнародними іграми в країнах, розташованих на значно більшій висоті над рівнем моря, де виникає гіпоксія.

У літньому віці тато став на захист нашої столиці та її парків від злочинних провладних забудовників. Боронив Олександрівську лікарню від руйнації. Отримав дві сфальсифіковані кримінальні справи за боротьбу з владою, яка тягала його й усіх нас по судах майже три роки.

Тата не зламали. Справу після зміни влади закрили за відсутністю складу злочину. Але постійними стресами вкоротили життя нашої мами...Тато постійно возив дрова й шини на Майдан. Він навчив мене любити життя й людей, науку й справедливість. І ще – водити машину, співати народних пісень, малюва-

ти олією й танцювати вальс, чарльстон і фокстрот.

І зараз я вкотре усвідомлюю, наскільки це важливо не просто бути вдячним своїм батькам за все, чим ми їм зобов'язані, але й встигнути висловити цю вдячність ще за їхнього життя, щоб вони змогли відчувати нашу любов, нашу турботу. Не забувайте це робити...

Дякую тобі, тату, за те, ким ти був, і за те, ким я стала завдяки тобі! Світла пам'ять... Тепер ти там вже разом з мамою...

Головні праці Вадима Якимовича Березовського:

1. Березовський В. Я. Напряга кисню в тканинах тварин і людини. Київ. Наукова думка. 1975.
2. Коваленко Е. А., Березовський В. А., Епштейн І. М. Поліарографічне визначення вмісту кисню в організмі. Москва. Медицина. 1975.
3. Березовський В. Я. Гіпоксія та індивідуальні особливості реактивності. Київ. Наукова думка. 1978.
4. Березовський В. Я., Горчаков В. Я. Легеневі сурфактанти. Київ. Наукова думка. 1982.
5. Березовський В. Я., Дейнега В. Г. Фізіологічні механізми саногенного впливу гірського клімату. Київ. Наукова думка. 1988.
6. Березовський В. Я., Колотілов Н. М. Біофізичні характеристики тканин людини. Довідник. Київ. Наукова думка. 1990.
7. Березовський В. Я., Левашов М. І. Введення в оротерапію. Київ. Віпол. 1998.
8. Березовський В. Я., Сергієнко А. І. Київ: урбаністична криза міста. Київ. АНЦ «Інститут міста». 2006.
9. Березовський В. Я. Природна та інструментальна оротерапія. Донецьк-Київ. Заславський. 2012.
10. Литовка І. Г., Березовский В. А. Органический матрикс в адаптации и remodelировании костной ткани. Донецк. Заславский А.Ю. 2014.